

The Role of Women in Managing Household Resistance Economy During Sanctions and Wartime

Fatemeh Morshedi Bidgoli

Graduate of Level 4, Comparative Exegesis, Teacher Training Center of Qom, Qom, Iran.

Email: f.m135@chmail.ir

Abstract

Comprehensive economic sanctions and military threats have caused structural disruptions to Iranian families' livelihood patterns. In such contexts, optimal family capital management is a strategic imperative for national resilience. As direct managers of household economics, women play a pivotal role in implementing a resistance economy at the family level. This research aims to explain principles of correct consumption planning by women under sanctions and war conditions, extracting an operational framework for resistant family management. Using a descriptive-analytical method, this study draws upon Islamic sources and family financial management research. Findings indicate that five principles—identifying real needs, prudent livelihood planning, moderation, prioritizing expenses, and contentment—serve as the pillars of a resistant family economy. Implementing these principles enables savings, financial independence, and raising a generation resistant to consumerism, thereby strengthening the nation's social and economic capital during hybrid warfare

Keywords: Resistance economy, Economic sanctions, Family management, Optimal consumption, Role of women

دور المرأة في إدارة اقتصاد المقاومة الأسري في زمن الحصار والحرب

فاطمة مرشدي بيدغلي

خريجة المرحلة الرابعة ، التفسير التطبيقي مركز إعداد المدرسين قم ، إيران .

البريد الإلكتروني: f.m135@chmail.ir

ملخص

لقد أدت العقوبات الاقتصادية الشاملة والتهديدات العسكرية إلى اضطرابات هيكلية في أنماط معيشة الأسر الإيرانية. وفي ظل هذه الظروف، يُعد الإدارة المثلى لرأس مال الأسرة ضرورة استراتيجية للصمود الوطني. تلعب النساء، بصفتهم المديرات المباشرات لاقتصاد الأسرة، دورًا محوريًا في تطبيق اقتصاد المقاومة على مستوى الأسرة. يهدف هذا البحث إلى شرح مبادئ التخطيط الاستهلاكي الصحيح من قبل النساء، مع التركيز على ظروف الحصار والحرب، واستخلاص إطار عملي للإدارة الأسرية المقاومة. تم إجراء هذا البحث بطريقة وصفية تحليلية، بالاعتماد على المصادر الإسلامية والدراسات المتعلقة بالإدارة المالية للأسر. تشير النتائج إلى أن خمسة مبادئ - تحديد الحاجة الحقيقية، والتدبير والتخطيط للمعيشة، والاعتدال، وترتيب الأولويات في النفقات، والقناعة والعيش البسيط - تعمل كأركان لاقتصاد الأسرة المقاوم. إن تطبيق هذه المبادئ من قبل النساء يمهد الطريق للدخار، والاستقلال المالي، وتربية جيل مقاوم للاستهلاكية، وبالتالي تعزيز رأس المال الاجتماعي والاقتصادي للبلاد في ظل الحرب الهجينة.

الكلمات المفتاحية: اقتصاد المقاومة، العقوبات الاقتصادية، إدارة الأسرة، الاستهلاك الأمثل، دور المرأة

نقش زنان در مدیریت اقتصاد مقاومتی خانواده در دوران تحریم و جنگ

فاطمه مرشدی بیدگلی

دانش آموخته سطح ۴، تفسیر تطبیقی تربیت مدرس قم، ایران.

Email: f.m135@chmail.ir

چکیده

تحریم‌های فراگیر اقتصادی و تهدیدات نظامی، الگوی تأمین معیشت خانواده‌های ایرانی را با اختلالات ساختاری مواجه ساخته است. در چنین شرایطی، مدیریت بهینه سرمایه خانواده یک الزام راهبردی برای تاب‌آوری ملی محسوب می‌شود. زنان به عنوان مدیران بی‌واسطه اقتصاد خانوار، نقشی کانونی در پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در سطح خانواده ایفا می‌کنند. هدف این پژوهش، تبیین اصول برنامه‌ریزی صحیح مصرف توسط زنان با تأکید بر شرایط تحریم و جنگ و استخراج چارچوب عملیاتی برای مدیریت مقاومتی خانواده است. این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع اسلامی و پژوهش‌های مرتبط با مدیریت مالی خانواده انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد پنج اصل تشخیص نیاز واقعی، تدبیر و تقدیر معیشت، اعتدال، اولویت‌بندی هزینه‌ها و قناعت و ساده‌زیستی به عنوان ارکان اقتصاد مقاومتی خانوادگی عمل می‌کنند. کاربرست این اصول توسط زنان زمینه‌ساز پس‌انداز، استقلال مالی و تربیت نسلی مقاوم در برابر مصرف‌زدگی و تحکیم سرمایه اجتماعی و اقتصادی کشور در جنگ ترکیبی است.

کلیدواژگان: اقتصاد مقاومتی، تحریم اقتصادی، مدیریت خانواده، مصرف بهینه، نقش زنان

مقدمه

در دهه گذشته، ایران تحت شدیدترین تحریم‌های اقتصادی تاریخ خود قرار گرفته است. از سوی دیگر، تهدیدات نظامی و جنگ‌ها، فضای روانی و اقتصادی جامعه را با عدم قطعیت دائمی مواجه ساخته است. درچنین وضعیتی، اقتصاد مقاومتی به عنوان راهبرد کلان نظام برای عبور از بحران مطرح شد. خانواده اولین و مهم‌ترین نهاد اقتصادی هر جامعه است. تصمیم‌گیری درباره اینکه چه چیزی خریداری شود، چه مقدار مصرف گردد و چه میزان پس‌انداز صورت پذیرد، همگی در درون خانواده رقم می‌خورد. در این میان، زنان بدون مناقشه، نقش محوری در سازماندهی و مدیریت منابع خانه دارند. پژوهش‌های پیشین عمدتاً به اصول کلی مصرف در اسلام (مانند پرهیز از اسراف و تبذیر) پرداخته‌اند (ایروانی، ۱۳۸۸، ص ۳۲)، (جمالی، ۱۳۸۵، ص ۱۴۵).

اما شکاف پژوهشی اساسی آن است که کمتر مطالعه‌ای این اصول را در شرایط تحریم و جنگ به عنوان متغیرهای فشارزای خاص عملیاتی کرده است. به عبارت دیگر، ما می‌دانیم که اسراف حرام است و قناعت نیکوست، اما نمی‌دانیم در ماهی که نرخ ارز ۵۰ درصد افزایش یافته و بنزین سهمیه‌ای شده است، یک زن مدیر خانه باید دقیقاً چه کار کند؟ این مقاله در صدد است تا این شکاف را پر کند و اصول برنامه‌ریزی صحیح زن در مصرف بهینه سرمایه خانواده را در بستر تحریم و جنگ، بازخوانی و بومی‌سازی نماید.

الف . اصول برنامه‌ریزی صحیح بانوان در مصرف بهینه سرمایه خانواده

۱. تشخیص نیاز واقعی در برابر نیازهای القایی

شرط آغازین مدیریت مقاومتی، توانایی تفکیک نیاز ضروری از نیاز کاذب است. در شرایط تحریم، دشمن با دوا بزارکمیابی مصنوعی (ایجاد صف‌های خرید و شایعه کمبود) و تبلیغات رسانه‌ای (معرفی سبک زندگی لوکس غربی) سعی در القای نیازهای جدید دارد. زنان هوشیار باید مانع از تسلیم خانواده در برابر این فضا سازی‌ها شوند.

بر اساس آموزه‌های اسلامی، نیازهای مادی در سه سطح طبقه‌بندی می‌شوند: ضروریات (تأمین سلامت جسم و روح)، کفاف (سطح متوسط عرفی) و رفاه (بالا تر از کفاف که اسراف محسوب نشود) (انوری، ۱۳۸۳، ص ۶۸۳)، (اختریان، ۱۳۷۱، ص ۴۵). در دوران تحریم، اولویت مطلق با سطح اول است و هرگونه حرکت به سمت تجمل‌گرایی و مصرف‌زدگی، نه تنها حرام شرعی، بلکه خیانت به امنیت ملی تلقی می‌شود.

قرآن کریم عملکرد اسراف‌کاران را آراسته توصیف می‌کند: (كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)؛ اسرافکاران کار زشت خود را زیبا می‌بینند. (یونس: ۱۲) مصادیق بارز این نیازهای کاذب در خانواده‌ها عبارتند از: خرید لباس‌های گران‌قیمت برای یک بار استفاده در مراسم عروسی، تعویض مکرر وسایل آشپزخانه به بهانه مد روز و اصرار بر مصرف کالاهای خارجی در حالی که کالای ایرانی با کیفیت خوب موجود است. زنان باید با آگاهی بخشی به فرزندان و

همسر، این الگوها را بشکنند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرمایند: هرکس هرچه را بخواهد بخورد و بپوشد و سوار شود، خداوند به او نظر رحمت نمی افکند مگر آنکه توبه کند (کمره ای، ۱۳۷۶، ص ۳۷). بنابراین اصل اول: زن مقاوم، نیازهای ناشی از هواهای نفسانی و تبلیغات دشمن را شناسایی و حذف می کند.

۲. تدبیر و تقدیر معیشت

تدبیر در لغت به معنای عاقبت اندیشی و حسابگری در عواقب کارهاست (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۸، ص ۲۷۳). در روایات، تدبیر به عنوان تمام کننده کسب و زندگی معرفی شده است. امام صادق علیه السلام در پاسخ به کسی که گفت شنیده ام تدبیر، نیمی از سامان یابی اقتصادی است، فرمود: «بل هو الکسب کله»؛ بلکه همه سامان یابی اقتصادی درگرو تدبیر است (طوسی، بی تا، ج ۲، ص ۲۸۳). در شرایط تحریم، تدبیر معنای حیاتی می یابد؛ یعنی ثبت دقیق دخل و خرج، پیش بینی نوسانات قیمت، طراحی جایگزین برای کالاهای تحریمی و ذخیره سازی هوشمندانه است.

زن مدبر در خانواده، سه وظیفه مشخص دارد:

۲-۱. تنظیم بودجه ماهانه متناسب با درآمد واقعی

قرآن می فرماید: «لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ» بر توانگراست که از دارایی خود هزینه کند (طلاق: ۷) اما در شرایط تورمی، «سعه نسبی» است. زن باید درآمد حقیقی را محاسبه و براساس آن هزینه کند. پیامبر صلی الله علیه و آله می فرمایند: مؤمن هرگاه

خدا براو گشایش دهد، بر خود گشایش می دهد و هرگاه تنگ گیرد، بر خود سخت می گیرد (ورام بن ابی فراس، بی تا، ج ۲، ص ۲۸۷).

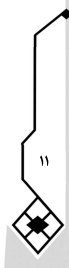
۲-۲ جایگزینی هوشمندانه کالاها

با افزایش قیمت گوشت قرمز، زن می تواند از گوشت مرغ یا حبوبات به عنوان منبع پروتئین استفاده کند. با گرانی برنج، سیب زمینی یا نان سبوس دار جایگزین بخشی از آن شود. این جایگزینی نباید به معنای کاهش کیفیت تغذیه باشد؛ بلکه به معنای بهره وری بیشتر از منابع است. نیاز پروتئینی افراد در سنین مختلف متفاوت است؛ نوجوانان به پروتئین بیشتر و سالمندان به پروتئین کم تر (مخصوصاً گوشت قرمز) نیاز دارند. زنان با علم به این تفاوت ها، می توانند بدون هدررفت، بودجه تغذیه را بهینه کنند. (هورتون، ۱۳۸۰، ص ۲۰).

۲-۳ جلوگیری از دورریز و ضایعات

زن با اقدامات ساده زیر، سالانه میلیون ها تومان از خروج سرمایه خانواده جلوگیری می کند.

- غذا را دقیقاً به اندازه مصرف خانواده بپزد.
- مازاد هر وعده را برای وعده بعدی یا به صورت غذای جدید (مثل کوکویا کتلت) استفاده کند.
- از پوست میوه ها برای تهیه مربا یا ترشی استفاده نماید.
- به جای گرفتن آب میوه، میوه کامل مصرف کند تا فیبر آن نیز استفاده شود.

۳. اعتدال

قرآن کریم در توصیف بندگان خاص خدا می‌فرماید: «الَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا» (فرقان: ۶۷). اسراف یعنی زیاده‌روی و اقتار یعنی سخت‌گیری و خشک‌مقیاسی بیش از حد. اعتدال دقیقاً نقطه میانه است. امام رضا علیه السلام در پاسخ به سؤال درباره نحوه مصرف در خانه فرمودند: باید میان این دو کار ناپسند قرار گیرد (فهری زنجانی، بی‌تا، ج ۱، ص ۶۴). در دوران تحریم، برخی خانواده‌ها دچار «اقتار» می‌شوند؛ یعنی چنان خود را محدود می‌کنند که نشاط و سلامت روانی خانواده آسیب می‌بیند. زن مدیر باید از این افراط نیز پرهیز کند. به عنوان مثال، حذف کامل تفریح و مسافرت به بهانه گرانی، ممکن است به افسردگی و تنش خانوادگی بیانجامد. راه حل اعتدالی، جایگزینی تفریحات کم هزینه (پارک، بازی‌های خانگی، کوهپیمایی) به جای سفرهای پرهزینه است. امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «الاعتصام بِنَمِي الْقَلِيل؛ میانه‌روی کم را رشد می‌دهد». (حکیمی، بی‌تا، ج ۴، ص ۲۵۶). اعتدال در مصرف، نه تنها سرمایه را حفظ، بلکه آن را برکت می‌دهد.

مصادیق اعتدال در خانواده مقاومتی

- در خرید پوشاک: به جای چند لباس گران، چند لباس با کیفیت متوسط و قابل استفاده طولانی؛
- در پذیرایی: به جای سفره‌های رنگین با غذاهای متعدد، غذای ساده اما سالم و به اندازه؛

- در مصرف انرژی: تنظیم دمای منزل در حد متعارف.

۴. اولویت بندی هزینه ها بر اساس سناریوی جنگی

محدودیت درآمد و هزینه های سنگین زندگی، حکم می کند که هزینه ها اولویت بندی شوند. امام علی علیه السلام می فرمایند: «خوشا به حال کسی که تلاش هایش به سوی امور مهم و ضروری متمرکز شود» (الکفعمی، ۱۴۱۳، ص ۲۸). در شرایط تحریم و جنگ، این اولویت بندی از یک توصیه به یک الزام تبدیل می شود. از نظر نوع کالا و خدمات، نیازهای اساسی (مسکن، غذای سالم، درمان، تحصیل ضروری فرزندان) در اولویت اول سپس نیازهای کفاف و در نهایت رفاه غیرضروری قرار دارند. امام علی علیه السلام می فرمایند: «آفت معاش، سوء تدبیر است» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۳۵۴). سوء تدبیر یعنی پول را صرف چیزی کنیم که نه ضروری است نه اولویت دارد.

یکی از ابزارهای کلیدی برای اولویت بندی، ثبت و یادداشت هزینه ها است. زن باید هزینه های روزانه، هفتگی و ماهانه را ثبت کند. در پایان هرماه، مقایسه دخل و خرج نشان می دهد که آیا برنامه ریزی درست بوده است. اگر هزینه بیش از درآمد است، علل آن بررسی شود: تورم؟ میهمانی های پرخرج؟ خریدهای غیرضروری؟ سوء تدبیر؟ سپس برای ماه بعد اصلاح صورت گیرد (جمالی، ۱۳۸۵، ص ۶۲-۶۴).

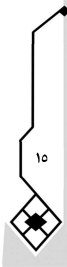

ه. قناعت و ساده‌زیستی

قناعت در لغت به معنای رضایت به مقدار اندک از عطا (ابن‌اثیر، بی‌تا، ج ۴، ص ۱۱۴) و در اصطلاح اخلاقی، ملکه‌ای نفسانی است که انسان را به نیاز خود از اموال راضی می‌کند و او را از حرص و تلاش افراطی باز می‌دارد (نراقی، بی‌تا، ج ۲، ص ۱۰۱). در شرایط تحریم، قناعت یک «سلاح نرم» قدرتمند است. دشمن می‌خواهد با گرانی و کمیابی، مردم را ناراضی و معترض کند اما زنی که قانع است این فشار روانی را خنثی می‌کند. امام علی علیه السلام می‌فرمایند: «جستجو کردم توانگری را و آن را جز در قناعت نیافتم؛ قانع باشید تا توانگر شوید» (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۶۶، ص ۳۹۹). یعنی قناعت، خود نوعی بی‌نیازی ایجاد می‌کند. رهبر شهیدمان در این باره فرمودند: «مقصود از قناعت این است که حد و اندازه نگه دارید؛ زیاده روی و اسراف نکنید. چقدر نان، غذای طبخ شده و میوه مصرف نشده ضایع می‌شود؛ اینها اسراف است». (هاشمی، ۱۳۸۹، ص ۲۶۱). البته قناعت منافاتی با پس‌انداز ندارد. در سیره معصومین علیهم السلام، ذخیره کردن آذوقه برای یک سال دیده می‌شود. معمر بن خلاد از امام رضا علیه السلام پرسید آیا طعام یک سال را نگهداری کنم؟ حضرت فرمود: من این کار را انجام می‌دهم (فیض کاشانی، بی‌تا، ج ۳، ص ۱۸). همچنین سلمان فارسی سهمیه سالانه بیت‌المال را ذخیره می‌کرد و می‌فرمود: «اگر انسان به اندازه نیاز وسیله زندگی نداشته باشد، در اطاعت حق کوتاهی می‌کند». (حرعاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۷، ص ۴۳۵). بنابراین پس‌انداز برای روزهای سخت، نه تنها اسراف نیست؛ بلکه عین تدبیر و اقتصاد مقاومتی است.

نتیجه‌گیری

این مقاله نشان داد که اقتصاد مقاومتی بدون حضور فعال و آگاهانه زنان در مرکزیت خانواده، یک شعار توخالی است. در پاسخ به پرسش اصلی، پنج اصل «تشخیص نیاز واقعی»، «تدبیر و تقدیر معیشت»، «اعتدال»، «اولویت‌بندی هزینه‌ها» و «قناعت و ساده‌زیستی» به عنوان اصول برنامه‌ریزی صحیح زن در مصرف بهینه سرمایه خانواده در دوران تحریم و جنگ احصا و تبیین شدند. این اصول، یک سیستم به هم پیوسته را تشکیل می‌دهند: از شناخت نیاز که مانع از نفوذ تبلیغات دشمن می‌شود تا بودجه‌ریزی و جایگزینی هوشمندانه که فشار تحریم را مدیریت می‌کند تا اعتدال و قناعت که تاب‌آوری روانی و معنوی ایجاد می‌کند. خانواده‌ای که زن آن، این اصول را به کار بندد، نه تنها از گرداب تحریم سالم بیرون می‌آید؛ بلکه به سنگری برای استقلال و عزت ملی تبدیل می‌شود.

منابع و مآخذ

قرآن کریم

۱. ابن اثیر، مبارک بن محمد (بی تا). *النهایه فی غریب الحدیث و الاثر*. بی جا: مکتب الاسلامیه.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴). *لسان العرب*. بیروت: دار صادر.
۳. اختریان، محمود (۱۳۷۱). *فرهنگ پیام*. تهران: ناصر خسرو.
۴. الکفعمی، تقی الدین ابراهیم (۱۴۱۳). *محاسبه النفس*. قم: مؤسسه قائم آل محمد. علیه السلام
۵. انوری، حسن (۱۳۸۳). *فرهنگ کوچک سخن*. تهران: نشر سخن.
۶. ایروانی، جواد (۱۳۸۸). *الگوی مصرف در آموزه های اسلامی*. مشهد: آستان قدس رضوی.
۷. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۶۶). *غررالحکم و دررالکلم*. قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
۸. حرعاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹). *وسائل الشیعه*. قم: مؤسسه آل بیت.
۹. حکیمی، محمد رضا، و حکیمی، محمد، و حکیمی، علیرضا (بی تا). *الحیاه*. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۱۰. جمالی، قربان (۱۳۸۵). *تدبیر معیشت از دیدگاه آیات و روایات*. قم: زمزم هدایت.
۱۱. فهری زنجانی، احمد (بی تا). *ترجمه خصال*. تهران: اسلامیة.

۱۲. فیض کاشانی، محسن (بی تا). الوافی. تهران: المكتبة الاسلامیه.
۱۳. طوسی، محمد بن حسن (بی تا). امالی. قم: مکتب الداوری.
۱۴. کمره‌ای، محمدباقر (۱۳۷۶). ترجمه تحف العقول. تهران: کتابچی.
۱۵. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴). بحارالانوار. بیروت: مؤسسه الوفاء.
۱۶. نراقی، محمد مهدی (بی تا). جامع السعادت. بی جا: اسماعیلیان.
۱۷. ورام بن ابی فراس، (بی تا). مجموعه ورام. قم: انتشارات مکتب الفقیه.
۱۸. هاشمی، مهدی (۱۳۸۹). گنجینه اصلاح الگوی مصرف. قم: انتشارات سبط النبی.
۱۹. هورتون، سوزان (۱۳۸۰). زن، علم، صنعت و توسعه (اشتغال زنان). ترجمه شهرزاد صادقی. تهران: قیشر.